

Література

1. Анучин Н.П. Теоретические основы организации лесного хозяйства// Лесное хозяйство. – 1983, № 3. – С. 135-140.
2. Анучин Н.П. Теоретические основы лесного хозяйства. – М.: Наука, 1976. – 264 с.
3. Атрохин В.Г. Совершенствование способов рубань// Лесное хозяйство. – 1977, № 2. – С. 34-38.
4. Васильев П.В. Экономика использования и воспроизведения лесных ресурсов. – М.: Изд-во АН СССР, 1963. – 364 с.
5. Волков В.Д., Дудин Д.Н. Оптимизация планирования лесного хозяйства. – М.: Лесн. пром-сть, 1975. – 432 с.
6. Волконский В.А. Принципы оптимального планирования. – М.: Экономика, 1973. – 326 с.
7. Генсирук С.А. Леса Украины. – М.: Лесн. пром-сть, 1975. – 362 с.
8. Жуков А.Б., Бузыкин Л.И. Пути повышения продуктивности лесов// Лесоведение. – 1977, № 5. – С. 47-52.
9. Коваль Я.В. Совершенствование лесопользования и лесовосстановления. – К.: Наук. думка, 1987. – 522 с.
10. Лобнов Т.С. Лес как экономическое явление// Вопросы экономики лесного хозяйства. – Воронеж, 1968. – 542 с.
11. Лосицкий К.Б., Чуенков В.С. Эталонные леса. – М.: Фагот, 1973. – 126 с.
12. Письменный Н.Р. Природа леса и техника лесовосстановления// Лесное хозяйство. – 1976. – С. 26-29.
13. Пугачев В.Ф. Проблемы оптимизации народного хозяйства. – М.: Экономика. – 1970.
14. Ткаченко М.Е. Общее лесоводство. – М.: Гослесбуиздат. – 1952. – 234 с.

УДК 630*6

Ст. наук. співроб. П.Я. Слободян, канд. с.-г. наук –
УкрНДІґірліс ім. П.С. Пастернака

ПЕРСПЕКТИВНІ ПРИНЦИПИ СТАЛОГО ВИКОРИСТАННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

З господарської точки зору запропоновано перспективні принципи сталого використання лісових ресурсів України на майбутнє. Вони мають містити нові підходи до комплексної кількісної і якісної оцінки лісу, антропогенного впливу на нього. Для цього мають бути залучені і цілеспрямовано об'єднані зусилля фахівців різних спеціальностей, ліквідоване загальне відставання від світових темпів розвитку вітчизняної лісової науки, освіти та виробництва.

Ключові слова: ліс, використання, ресурси, оцінка, функції, окремі компоненти.

Senior research officer P.Ya. Slobodyan – UMFRI after P.S. Pasternaka

Perspective principles steady uses of forestry resources of Ukraine

From the economic point of view perspective principles of steady use of forestry resources of Ukraine on the future are offered. They should include new approaches to complex quantitative and quality standard of a forest, anthropogenous influence on him. For this purpose efforts of experts of many different specialities should be involved and purposefully incorporated, the common backlog from world rates of development of a domestic forestry science, education and manufacture is liquidated.

Keywords: forest, use, resources, an estimation, the functions, separate components.

Людське суспільство поставило собі на службу природне середовище і зі зростаючою інтенсивністю використовує його багатства. Особливо інтенсивно люди використовують ліс – важливу складову частину навколишнього світу. У біосфері Землі ліс відіграє багатогранну роль, охоплюючи близько 28 % суходолу, дає майже 90 % біомаси, виробляє до 60 % репродукованого кисню [1], виконує унікальні функції, а саме:

- утворює життєвий простір для багатьох видів живих організмів;
- володіє водоохоронними властивостями;
- захищає ґрунт від водної і вітрової ерозії;
- покращує повітря і створює затишний мікроклімат під своїм наметом, в цілому позитивно впливаючи на клімат прилеглих територій;
- захищає у високогір'ї від снігових лавин;
- сприяє оздоровленню і відпочинку;
- постачає сировину для деревообробної, лісохімічної, фармакологічної промисловості тощо;
- виступає джерелом натхнення, об'єктом пізнання і господарювання.

В економічному аспекті ліс – об'єкт лісового господарства, основа державного лісового фонду, природна сировина або навіть матеріал чи товар часто невдало ототожнюваний тільки з деревиною, сировинний ресурс якого на регіональному зрізі представлений окремими лісовими масивами – значними цілісними територіями лісу, що мають природні границі або граничать з іншими угіддями чи населеними пунктами [2]. Їх сукупність на державному рівні становить лісові ресурси – один з найважливіших видів природних ресурсів України. Вони використовуються або можуть бути використані для задоволення потреб у продуктах лісу, а також виконують різні корисні функції – ґрунтозахисні, водоохоронні, санітарно-гігієнічні, культурно-оздоровчі і багато інших.

Лісові масиви можуть мати умовні границі, встановлені залежно від їхнього призначення, близькості до транспортних шляхів, пунктів вивезення і споживання, можуть перебувати як у державній, так і приватній власності. Їхня площа може сягати тисяч гектарів. Вони можуть бути представлені ділянками господарського і недоторканого лісу, лісовими плантаціями, лісопарками, лісосмугами тощо. Для ведення лісового господарства ліси надані в постійне користування підприємствам, установам і організаціям більш ніж п'ятдесяти міністерств і відомств. Центральним органом виконавчої влади у галузі лісового і мисливського господарства є Державний комітет лісового господарства України, одним з основних завдань якого є збереження, відтворення та раціональне використання ресурсів лісу.

На сьогодні площа земель лісового фонду України сягає 108 тис. км², лісовою рослинністю вкрито 95 тис. км², тобто лісистість нашої країни становить 15,7 % і далека від оптимальної. До того ж вона нерівномірна, у деяких природних зонах не сягає рівня, за якого забезпечується найпозитивніший вплив на клімат, ґрунти, водні ресурси, ерозійні процеси, отримання достатньої кількості деревної і недеревної продукції. За площею лісів, що припадає на одного жителя, Україна посідає одне з останніх місць в Європі. Через надмірне і невдале антропогенне втручання в минулому і тепер мають місце всихання і пожежі лісу. Тому наші ліси за призначенням і розміщенням і надалі повинні мати обмежене експлуатаційне значення, спрямовуватись на виконання передусім екологічних функцій.

Як бачимо, проблема комплексного збереження, використання і відтворення лісових ресурсів набирає дедалі більшої актуальності. Її вирішення на державному рівні має ґрунтуватись на таких принципах:

1. Комплексна кількісна і якісна оцінка лісу (Л):

$$Л = Д + Н + М + А + Е,$$

де: Д – ресурси деревини; Н – недеревні ресурси; М – мисливські ресурси; А – агрокультурні послуги; Е – екологічні та інші функції.

2. Оцінка окремих компонентів і функцій лісу.
3. Оцінка антропогенного впливу на ліс. Загалом тут можливі 3 висновки, які дають змогу отримати: позитивний ефект; відсутність ефекту; негативний ефект.
4. Регіональна диференціація території залежно від географічних природних і економічних умов.
5. Динамічне і публічне відображення абсолютних і відносних поточних і прогнозованих ринкових котирувань на лісові ресурси.
6. Досягнення оптимальної лісистості країни.
7. Зміна історично сформованої ситуації із закріпленням лісів за численними постійними лісокористувачами.
8. Сертифікація усієї лісової продукції не тільки з точки зору якості, але й стосовно місця і методів заготівлі.
9. Відображення в міжнародних правових актах стійкого управління лісовим господарством регіональних інтересів нашої країни.
10. Приведення підходів України до управління лісовим господарством у відповідність з європейськими.
11. Формування національної лісової політики на довготермінову перспективу (понад 10 років) та механізмів відповідальності.
12. Моніторинг, контроль і прогноз стану лісів.
13. Запровадження екологічно безпечних технологій освоєння лісових ресурсів і більш повне їх використання.
14. Розширення економічних пошуків у напрямку визначення, оцінки і врахування нових прямих і непрямих користностей лісу.
15. Підвищення духовного значення лісу у житті людей.

Найбільш об'єктивно провести оцінку окремих компонентів лісу дає змогу показник диференційованої ренти, а у випадку екологічних функцій найбільш практично доступним методом економічної оцінки на цей час є компенсаційних витрат необхідних для створення відповідної екологічної обстановки штучним шляхом [3]. У цілому ж по-справжньому оцінити значення лісу в майбутньому зможуть тільки нові нелінійні методи, оскільки класична економіка неспроможна враховувати втрату його ресурсів. Зокрема, при обчисленні найголовнішої міри функціонування національної економіки – валового національного продукту – не враховується зменшення вартості природних ресурсів у процесі їхнього використання [4]. До вирішення цієї проблеми і забезпечення сталого розвитку лісової галузі мають бути залучені і цілеспрямовано об'єднані зусилля фахівців багатьох різних спеціальностей, ліквідований розрив між вітчизняною і європейською лісовою наукою, освітою та виробництвом.

Усе це вказує нам на те, що ми повинні змішувати наші пріоритети зі сфери споживання самого лісу, який може і не відновитись, у сферу обмеженого використання його відновлювальних корисних властивостей, сама тільки оцінка яких становить задачу, розв'язання якої виходить за межі усталених

наукових концепцій і спонукає до переосмислення системи наших цінностей [5]. У цьому руслі перспективне для України допущення згідно з новим лісовим кодексом на обмежені площі найбільш змістовної – приватної власності на ліс, яка створює найкращу мотивацію його використання, охорони і захисту, надаючи найбільшу повноту прав власнику на [6]:

1. Володіння, тобто винятковий фізичний контроль над лісовими ресурсами.
2. Користування, тобто застосування усіх корисних властивостей лісу для себе, для отримання свого доходу.
3. Управління, тобто прийняття самостійних рішень із забезпечення лісокористування.
4. Дохід, тобто володіння усіма результатами від використання лісових ресурсів.
5. Суверенітет, тобто прийняття рішень з відчуження, споживання, зміни або знищення ресурсу.
6. Безпеку, тобто захист від експлуатації і від шкоди з боку зовнішнього середовища.
7. Спадковість, тобто передачу володіння у спадщину.
8. Заборону способів користування, що завдають шкоди зовнішньому середовищу.
9. Відповідальність у вигляді стягнення.
10. Безтерміновість володіння.
11. Остаточний характер, тобто забезпечення відновлення порушених прав і повноважень.

У контексті світових тенденцій викладені принципи утворюють вирішальну основу для подальшого сталого еколого-економічного використання лісових ресурсів України. Завдяки такому підходу ми сподіваємось, що і майбутні наші покоління зможуть насолоджуватись безцінними дарами лісу.

Література

1. **Проблеми збереження** та відновлення біорізноманіття в Україні/ Гродзинський Д.М., Шеляг-Сосонко Ю.Р., Черевченко Т.М., Смельянов І.Г., Собко В.Г., Лебеда А.П. – К.: Академперіодика, 2001. – С. 9-12.
2. **Лесная энциклопедия**: в 2-х т./ Ред. кол.: Воробьев П.О. (гл. ред.) и др.// Сов. энциклопедия. – М.: Фагот. – 1986, т.1. – С. 520.
3. **Туркевич И.В.** Методические вопросы экономической оценки лесов// Повышение эффективности лесохозяйственного производства на основе достижений науки: Тезисы докладов Респ. конф. – Ивано-Франковск: ВКМП ВИ облстатуправления. – 1974, ч. 1. – С. 15-18.
4. **Гор А.** Земля у рівновазі. Екологія і людський дух: пер. з англ. ВГО "Україна. Порядок денний на ХХІ ст." та Ін-т сталого розвитку. – К.: Інтелсфера, 2001. – 404 с.
5. **Кравець П.В.** Методологічні проблеми економічної оцінки корисних властивостей лісу в контексті сталого розвитку// Наук. вісник УкрДЛТУ: Стан і тенденції розвитку лісівничої освіти, науки та лісового господарства в Україні. – Львів: УкрДЛТУ. – 2004, вип. 14.6. – С. 212-219.
6. **Устойчивое управление лесным хозяйством: научные основы и концепции**: Учебн. пособ./ Алексеев А.С., Келломяки С., Любимов А.В., Паюйя Х., Паянский-Гвоздев В.М., Петров А.П., Саастамойнен О., Селиховкин А.В., Сеннов С.Н., Соловьев В.А., Тетюхин С.В./ Под общей ред. Селиховкина А.В. – Санкт-Петербург: СПб ГЛТА, 1998. – 222 с.